

AMBRUS PÉTERNÉ

Roma gyerekek szubkultúrája

Tizenhat éve tanítok ugyanabban az iskolában. Folyamatosan azt tapasztaltam, hogy a beiratkozott tanulók között évről évre több a gyengébb képességű, növekedett a szociális hátránnyal küzdők aránya. Iskolánkban a cigány gyerekek száma elérte az összlétszám 30%-át. Természetes, hogy szubkultúrájuk más, csakis erre a csoportra jellemző, valamint ők azok, akik gyakrabban küszködnek részképeség-zavarokkal, tanulási nehézségekkel.

Mivel egy sikeres PHARE pályázat után lehetőséget kaptam, hogy az Add a kezed! című roma gyerekek fejlesztését támogató program részese lehettem, úgy gondoltam, hogy e tanulók szubkultúráját és életkori sajátosságait maximálisan figyelembe véve a tevékenységi területek, amelyeken keresztül fejleszthetem egyéb képességeiket: az éneklés, a zene, a mozgás, a tánc. Az általam kidolgozott fejlesztő program célja: az alapkészségek fejlesztése zenei eszközökkel. Feltételezésem szerint a DIFER-OKÉV mérés eredményeire épített fejlesztéssel nemcsak a 7 alapkészség fog fejlődni, hanem a tanulók egyéb képességei (kognitív, affektív, motoros) is, a zenei nevelés transzferhatása miatt.

Dolgozatomban bemutatom, hogy az utóbbi egy évben hogyan dolgoztam ezekkel a gyerekekkel, hogyan és mit sikerült fejlesztenem a rendkívül játékos, jó hangulatú, mégis „munkás” foglalkozásokkal.

A FEJLESZTŐ PROGRAM ELŐKÉSZÍTÉSÉNEK ELŐZMÉNYEI

• DIAGNOSZTIZÁLÁS

A diagnosztizáló értékelést SCRIVEN és BLOOM nyomán az értékelés három funkciója egyikének tekinthetjük, ilyen értelemben a szummatív és a formatív értékelés mellé soroljuk. A diagnosztikát az értékelés olyan formájaként értelmezzük, amelyben a visszajelzés nem azonos a kategorizáló minősítéssel, sem pedig a célokhoz, a követelményekhez való viszonyítással. „A diagnosztikus értékelés ugyan tartalmazza mindkét értékelési funkció elemeit, de célja az, hogy az adott döntés által igényelt részletességgel megmutassa, milyen szinten tesz eleget a tanuló az elvárásoknak, egy tanítási szakasz belépési feltételeinek vagy a tantervi követelményeknek, illetve melyek azok a pontok, területek, ahol a tanuló társai közül kiemelkedik, vagy azokkal szemben alulmarad.

A pedagógiai tevékenységre visszaható diagnosztikus értékelés feladata mindig a beavatkozás, a hatásrendszer fejlesztésének magalapozása, a tervezés, a módszerek kiválasztása, illetőleg azok felülvizsgálata, korrekciója. A szakasz lezárásakor pedig a folyamat egészének értékelése.

Ennek a felmérésnek, eszközrendszerének a tartalmát a személyiség alaprendszeréhez tartozó motívumok és készségek képezik. Néhány olyan szociális motívum és készség, amely az iskolai léthez és a fejlődéshez nélkülözhetetlen. Az írásmozgás-koordinációs készsége, amely az írástanítás feltétele. A relációszókincs, amely az eredményes kommunikáció elemi feltétele. A beszédhanghallás készsége, amely az eredményes olvasástanítás fontos feltétele. Az összefüggés-megértés, a tapasztalati következtetés és az elemi számolás, amelyek az értelmi fejlődés feltételei.

2003 januárjában az volt a célom, hogy mindhárom első osztályból olyan tanulókat válasszak ki, akik egyéni bánásmódot, személyre szabott fejlesztést igényelnének szociális hátrányuk, szubkulturális jellemzőik, a szakértői vélemények és a tanítók tapasztalata alapján. A felmérések lebonyolítása és az eredmények értelmezése után pedig számukra kidolgozzak egy fejlesztő programot, amellyel biztosított lesz optimális fejlődésük. Feladatombnak tekintettem, hogy a kidolgozott program maradéktalanul megvalósuljon a gyakorlatban. Közel fél évnyi fejlesztés után pedig kontrollmérést terveztem, amely visszajelzi számomra munkám hatékonyságát, a tanulók fejlődését.

A felmérésben részt vevő tanulók mentálisan retardáltak, magatartászavarral (mint másodlagos tünet) küzdenek, szociálisan éretlenek, hátrányos helyzetűek a családi háttér miatt. Természetesen a gyerekekről kapott hivatalos dokumentumokon szerepelnek még „egyénibb” problémák is, mint pl. az ép és az enyhe fokban eltérő értelmi fejlődés.

A 2003. JANUÁRI MÉRÉS EREDMÉNYEI KÉSZSÉGENKÉNT

(Referenciaadatok: NAGY JÓZSEF szerk.: DIFER–OKÉV mérések kiértékelése.)

SZOCIALITÁS

„A szocialitás: a csoport, a társadalom szociális értékrendje, jogrendje, eszmerendszere, szokásrendszere, szociális aktivitásának rendszere, továbbá a személyiség szociális kompetenciája, mint pl. szociális motívum-, minta-, szokás-, készség-, képesség- és ismeretrendszere, valamint a személyiség szociális aktivitása – szociális magatartása, viselkedése.”

A szociális kompetencia és aktivitás olyan tartamát mértük, amelyek az elemi iskolai lét alapját képezik. A családi kötődéseket meghaladó szociális közegben az együttlét elemi feltételei: a kapcsolatfelvétel, a társakhoz, a pedagógushoz való viszonyulás készsége, a feladatvállalás, a feladattartás készsége, valamint az elemi szintű, életkoruknak megfelelő erkölcsi érzék.

Tény, hogy a gyerekek szocialitása szélsőségesen különböző fejlettségű, ami nagymértékben csökkenti az iskolai nevelés-oktatás eredményességét, hatékonyságát.

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	78% pont	14% pont	85% pont
CSOPORTUNK EREDMÉNYE	64% pont	31% pont	Nem érte el senki.

BESZÉDHANGHALLÁS

„A beszédhanghallás spontán fejlődő készség, amely lehetővé teszi, hogy a beszédhangokat változó hangkörnyezetben, önállóan észlelni tudjuk. Közreműködik a beszédészlelés során a tiszta hangejtésben, a szavakat alkotó hangsorok differenciálásában, a szó értelmezésében. A beszéd pedig az olvasás és írástanulás kritikus kognitív feltétele.”

A beszédhanghallás – optimális esetben – az életkorral párhuzamosan fejlődik. A készség fejlődési idejének nagy része az óvodáskor egészére, és a lassabban fejlődők esetében az iskoláskor első két évére esik, ezért is fontos tisztában lennünk fejlődési szintjével.

Tény, hogy az iskolába lépő tanulók 40%-ának kialakulatlan ez a készsége. Ez azért is megdöbbentő, mert az erre épülő olvasási készség elsajátításának kudarcélménye nehezen korrigálható lemaradásá, esetleg életre szóló olvasási nehézséggé válhat.

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	94% pont	10% pont	92% pont
CSOPORTUNK EREDMÉNYE	83% pont	45% pont	3 tanuló érte el

RELÁCIÓSZÓKINCS

„Minden nyelv alapját néhány száz relációszó, a relációszókincs képezi. A magyarban ilyen szerepük van a ragoknak, az igekötőknek is. A relációszókincs ismerete, biztonságos alkalmazása nélkül a nyelv használhatatlan.”

Az iskolába lépésig a gyerekek többsége elsajátítja a relációszókinccset, de jelentős hányaduk ennek a tanulási folyamatnak nem ér a végére. Az ilyen tanulók leküzdhetetlen hátránnyal indulnak, mert nem vagy csak nehezen értik, amit a pedagógus és társaik beszélnek. A tesztben térbeli viszony megmutatása, mennyiségi felismerés, cselekvés igekötővel társítása, időbeli helyzet és hasonlósági viszony felismerése szerepel. Tény, hogy az iskolába lépő gyerekek közel fele hiányos relációszókinccsel kezdi meg tanulmányait. Ők azok, akik nyelvtanulástól szembesülnek az iskolai anyanyelvi oktatással.

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	89% pont	11% pont	90% pont
CSOPORTUNK EREDMÉNYE	74% pont	45% pont	1 tanuló érte el.

ÍRÁSMOZGÁS-KOORDINÁCIÓ

„A kéz ún. finommozgásának koordinációja teszi lehetővé az írás elsajátítását és használatát. Ez a készségünk csak jóval a születés után sajátítható el, mert a működés szabályozásához arra van szükség, hogy a megfelelő idegrostokat a velőshüvely körbevéve szigetelje. Ez az érési folyamat az első 5–8 év alatt valósul meg.”

Az írásmozgás-koordináció a finommozgás sajátos változata, amely apró vonalak, azok kombinációinak pontos észlelésével, a szem-kéz koordinációjával a leírást szabályozza. Az írásmozgás-koordináció megfelelő fejlettsége az eredményes írástanítás alapvető feltétele. Tény, hogy az iskolába lépőknek csak 1/3-a rendelkezik optimális fejlettségű írásmozgás-koordinációval.

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	85% pont	16% pont	90% pont
CSOPORTUNK EREDMÉNYE	87% pont	30% pont	6 tanuló érte el.

TAPASZTALATI KÖVETKEZTETÉS

„A deduktív következtetés, a kijelentés- és predikátum-logika alapvető deduktív sémáinak használata az ún. kritikus kognitív készségek egyike. Az iskolában a következtetés tapasztalati szintjének

nyelvi eszközei használatosak és ezért szükségesek. A tapasztalati következtetés esetében a műveltségkizárólag a gyermek személyes tapasztalataira és a mindennapi szituációk nyelvhasználatára épít.”

Relatív egyszerűsége ellenére az iskolába lépő gyermekek egy része nem érti, ill. nem tudja megfelelően használni ezeket az egyszerű logikai struktúrákat és sémákat. Az iskolában ez az elmaradás komoly következményekkel járhat, mivel akadályozhatja a hallott vagy olvasott szöveg értését, és ezáltal a tanári magyarázatot, a tankönyvi szövegek és általában a tanítás megértését is. Tény, hogy az iskolába lépők fejlettségét elsősorban ebből a szempontból a szülők nyelvi kultúrája, iskolázottsága befolyásolja.

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	76% pont	19% pont	85% pont
CSOPORTUNK EREDMÉNYE	47% pont	37% pont	Senki nem éri el.

TAPASZTALATI ÖSSZEFÜGGÉS-MEGÉRTÉS

„Mindennapi létünk, aktivitásunk összefüggések szándéktalan, szándékos használatának köszönhető. Az iskolai oktatás nap mint nap összefüggések sokaságát használja. Az oktatásra szánt ismeretek jórészt összefüggésekre vonatkozó ismeretek. Ezért az összefüggések megismerésének, megértésének, alkalmazásának készségei a tudásszerző képesség, ennek következtében az iskolai eredményesség feltétele.”

A 4–8 évesek csak elemi összefüggések elsajátítására, tapasztalati szintű implicit alkalmazására képesek. Tény, hogy az iskolába lépő gyerekek összefüggés-megértési készségének fejlettsége eléri a 74% pontot, és a fejlődés az iskolába lépéssel lelassul.

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	77% pont	16% pont	85% pont
CSOPORTUNK EREDMÉNYE	52% pont	93% pont	1 tanuló érte el.

ELEMI SZÁMOLÁSI KÉSZSÉG

„Elemi számolási készség alatt: a száz-as számkörbeli számlálást, a 20-as számkörbeli manipulatív számolást, tárgyakkal végzett műveleteket, a 10-es számkörbeli számkép-felismerést, valamint a 100-as számkörbeli számolvasást értjük.”

Az elemi számolási készség összetevői közül már 2–3 éves kor körül fejlődésnek indul a számlálás, ám a számok mondókaszerű ismerete még nem jelent igazi számfogalmat. Az elemi számolási készség fejlődése évekig tartó hosszú folyamat. A fejlődés egyéni különbségei években mérhetők.

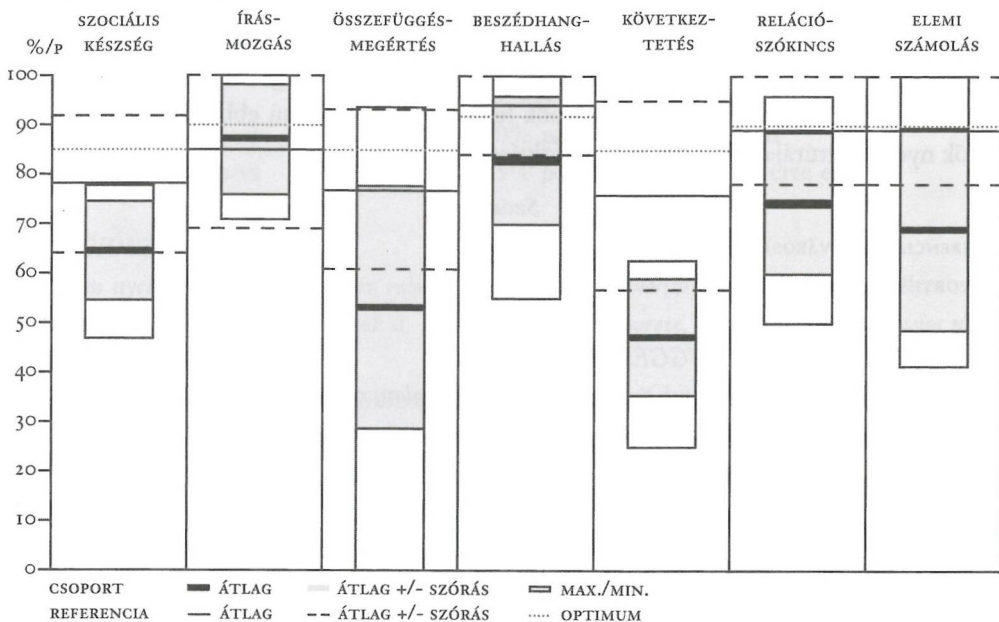
Tény, hogy az iskolába lépő tanulók 1/4-e a 10-es számkörben is bizonytalan. Jóllehet az elemi számolási készség a legtöbb ép értelmű gyermeknél 8–9 éves korra begyakorlódik, az iskolakezdekort megtevő elmaradások, az elszenvedett kudarcok később már alig kompenzálhatók.

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	89% pont	11% pont	90% pont
CSOPORTUNK EREDMÉNYE	69% pont	59% pont	1 tanuló érte el.

A CSOPORT EREDMÉNYEI KÉSZSÉGENKÉNT

A mérés neve: DIFER. Tanév: 2002/2003 Hónap: 01.

Évfolyam: első osztály. Csoport: A. Referencia: nagyváros.

Szociális készségek és motívumok: a tanulók szívesen vettek részt a mérésben, azonban koncentrációjuk, kitartásuk a szigorú forgatókönyv ellenére (melyben az időtartam is meghatározott) lankadt. A felmérés harmadik napján már kimutatható számszerűleg is egyrészt, hogy érzelmi viszonyulásuk megváltozott. Másrészt, ahol verbálisan kellett megnyilatkoznuk nehezebben birkóztak meg a feladattal, egyáltalán a kapcsolatfelvétel is átalakult. Sokkal jobban kedvelték a tevékenykedtető, manipulatív ill. a színes képekkel illusztrált feladatokat. Ez természetes módon adódik életkori sajátosságukból.

Az írásmozgás-koordinációt felmérő feladatsorban inkább az elhelyezésben ill. a pontos méretben tévedtek, ami a finommozgás még nem megfelelő fejlettségére utal. Mégis ezen a területen érték el a legjobb eredményt, ami az elnyújtott előkészítő időszaknak a következménye.

A beszédhanghallás-tesztben az alábbi típushibák fordultak elő:

- Magánhangzók hosszúsága: *i-í, ö-ő*
- Mássalhangzók hosszúsága: *l-ll, gy-ggy, sz-ssz*
- Magánhangzótevesztés helytelen képzés miatt: *e-é-í, ú-ű*
- Zöngés-zöngétlen mássalhangzók keverése: *t-d-b, f-v, k-g, sz-z-zs*
- Palatális hangok cseréje: *gy-ny-ty*

A relációszavak közül a legnagyobb problémák az időbeli, cselekvésbeli, térbeli és hasonlóságon alapuló relációknál mutatkoztak.

A tapasztalati összefüggés-megértésnél mind a négy típusnál hiányosságokat tapasztaltam.

- Nemcsak akkor / csak akkor
- Szükségszerű / valószínű

- Okság / együttjárás
- Mindig / nem mindig

A tapasztalati következtetés gyenge eredménye a közvetlen tapasztalat hiányára, az alapvető mindennapi ismeretek hiányára utal, amely a hátrányos szociális környezet, a családi szubkultúra állapotának következménye.

Az alapkészségek fejlődése nem független egymástól. A szoros kapcsolatrendszerből következik, hogy olyan fejlesztő program lehet csak hatékony, amely a rendszert egyidejűleg ragadja meg.

• FEJLESZTÉST SEGÍTŐ TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEK MEGHATÁROZÁSA

DIFER-MÉRÉS TERÜLETEI

TARTALOM – MIT?

ZENEI TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEK – MIVEL?

Szocialitás

Kapcsolatfelvétel
Viszony társakhoz, tanítóhoz
Szokások ismerete
Feladatvállalás, feladattartás
Szabálytudat

Népi gyermekjátékok
Néphagyományhoz kapcsolódó dalok
Improvizációs játékok
Dramatikus játékok

Beszédhanghallás

Auditív percepció
Beszédészlelés
Hangzódifferenciálás
Hanganalízis

Légzőgyakorlatok Artikulációs gyakorlatok Hangerő, hangszín, dinamika differenciálása éneklés, zenehallgatás során

Relációszókincs

Térbeli, időbeli, mennyiségi, cselekvéses, hasonlósági relációk

Dalok tudatos elemzése (szöveg, ritmikai, dallami)
Népi játékok
Manipulatív improvizációs játék
Zeneműrészetek összehasonlítása

Írásmozgás- koordináció

Nagymozgások
Finommozgások
Írányok, arányok
Szem-kéz koordináció

Tánc – mozgás
Ritmusjátékok
Alapszintű játék ritmushangszereken és xilofonon

Tapasztalati összefüggés, következtetés

Kognitív képességek
Ismeretek összefüggése
Következtetés elemi ismeretek alapján
Szövegértés

Dalok szövegének elemzése
Műveletek motívumokkal
Manipulatív improvizációk

Elemi számolás

Számlálás
Manipulatív számolás
Tárgyakkal végzett műveletek

Mondókák
Lépegetés – tánc
Ritmusjátékok
hangsúlyjátékok

• A ZENEI NEVELÉS TRANSZFERHATÁSA

A transzfer fogalma (Schlossberg szerint) egy cselekvés vagy cselekvési mód átvitele egyik tényezőről a másikra. Transzferhatás pedig a transzfernek a második teljesítmény megtanulására vagy elérésére gyakorolt hatása.

„Barkóczy–Putnoki a tágabb transzferhatást úgy értelmezik, mint az általános alkalmazkodást valamely adott helyzethez. Ez az alkalmazkodás nemcsak mozgásos vagy intellektuális szinten megy végbe, hanem bizonyos aktív készenléteket, érzelmi hozzáállást, a kíváncsiságra, az érdeklődésre, az új feladattal való ismerkedésre, a problematikus helyzetekkel való találkozásra jellemző feszültséget jelent.”

• KÉPESSÉGFEJLESZTÉS ZENEI NEVELÉSSSEL

„A zenei képességek fejlesztésével intenzívebb fejlődésnek indulnak a gyermekek egyéb képességei... Meg kell találnunk a zenei nevelés azon csomópontjait, amelyek a gyermeki személyiség fejlődésében észrevehető pozitív változások előidézésében segítséget nyújtanak.”

A Kodály-módszer legfőbb eszköze: az éneklés. A gyermek első élményeit a játékos mozgáshoz kötött dalok, a közös ének nyújtják. Számára a zenemű azért lesz élő valóság, mert a mű szerkezetének mikrostruktúráit, a dallami, a ritmikai elemeket saját éneklésével élte át, ezzel mintegy befogadta, magáévá tette, emlékképei közt megőrizte. Ezek a mikrostruktúrák alkotják a gyermek zenei anyanyelvének egységeit, egyben alkotókészségének, improvizációjának alapanyagát is adják.

Milyen képességekre hat a Kodály-rendszerű zenei nevelés? Erre a kérdésre az 1960-as évektől több magyarországi vizsgálat, kísérlet kereste a választ. BARKÓCZI ILONA és PLÉH CSABA: Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata című könyvében megpróbálta összefoglalni.

I. NYELVI OKTATÁSBAN

- A nyelvi intonáció finom különbségeinek megkülönböztetése
- A hangok kiválasztása a szavak egészéből, figyelmes odahallgatással
- Hangzóformálás és helyes kiejtés
- A szókincs gyarapítása
- Magas–mély, hosszú–rövid, fent–lent terminusok megértése, hallási és látási megkülönböztetése
- Figyelem apró részletekre, pontosság az írásban
- Képesség a csoportosításra, kapcsolatok felismerésére és következtetésre
- Két elvont fogalommal való manipulációra
- Hallott és látott formák és egységek felismerése
- Szimbólumok felismerése és értelmezésük
- Balról jobb felé haladás írásban és olvasásban
- Nagyobb egységek áttekintése ritmikus szemmozgással

II. MATEMATIKÁBAN

- Számolás: számok nevének felismerése hallás után
- Szimbólum-egységek felismerése, megértése
- Szimbólumokon belüli kapcsolatok értékelése
- Manipulálás szimbólumokkal

III. EMLÉKEZET ÉS FIGYELEM

- A kinezetikus, vizuális és auditív emlékezet erősítése, ezek egymásra hatása
- A figyelem időtartamának növelése
- A figyelem megosztása

IV. MOZGÁSI KÉPESSÉG

- Mozgás térben játékokkal, táncformákkal
- Nagyobb mozgási képesség fejlesztése
- Mozgáskoordináció (lépés–járás–tánc)
- Finom mozgások fejlesztése (kéz)

V. EGYÜTTMŰKÖDÉS KÉPESSÉGE

- Instrukciók pontos megfigyelése és követése
- A közös munka szabályainak megtanulása és alkalmazása
- Önfegyelem építése
- Pozitív öntudat kialakítása az elért sikerélmények segítségével
- A megbízható önálló munka képességének kifejlődése
- Személyes kapcsolatok kialakítása csoporton belül
- A csoport céljainak megértése és átvétele
- Önkéntes együttműködés a csoportcélok érdekében

• TANMENET (minták)

SZEPTEMBER

Légző és hangképző gyakorlatok

Helyes testtartás
Természeti hangok és állathangok utánzása
s–sz–z, v–f diff.
Csendesebb, halkabb éneklés

Dalanyag

Süss fel, nap
Ess, eső, ess
Ecc-pecc
Csigabiga
Cin-cin
Tekeredik a kígyó

Népi gyermekjátékok

Mondókák
Kiolvasók
Kiszámolók
Kanyargós, vonulós
Zálogos játék

Mozgás–tánc

Járás
Érintőjárás

Zenehallgatás

Hullámvonal
Oldalt kilépés
Ritmikus futás

Dallami és ritmikai játékok

Természeti zajok, hangok, zörejek
Állatok hangjai
Tárgyak hangjai
Visszhangoztatás: papagáj, tolmács, telefon
Élő zongora
Párbeszéd, felelgetős
Kérdés-felelet
Ping-pong
Improvizálás
Vers, mondóka elmozgása, eljátszása
Vers ritmusának kiugrálása

OKTÓBER

Légző és hangképző gyakorlatok

Helyes légzéstechnika
Ajakformálás
Magánhangzók: á-é-í-ó-ú
Legato

Dalanyag

Lementem a pincébe
Alma, alma
Egyedem, begyedem
Egy aranyalma
Lipem-lopom

Népi gyermekjátékok

Mozdulatutánzók
Rajzolók
Körözők
Játék az ujjakkal

Mozgás-tánc

Sarokemelés
Sarokkirakás
Oldalt kilépés
Ingás
Guggolás

Zenehallgatás

Testzajok
Társak hangszíne
Emberi hangszínek
Programzenék: Ősz

Dallami és ritmikai játékok

Staféta
Refrénes
Bújtatás
Elvonás
Hangos-néma váltakozása
Szöveges-lalázásos-ritmizált ütemek váltakozása

Improvizálás

Dallamhoz mozgásformák keresése
Játék kitalálása népi gyermekdalhoz

DECEMBER

Légző és hangképző gyakorlatok

Hangzódifferenciálás
Zöngés-zöngétlen
D-p-b, f-v, k-g
Hangterjedelem növelése

<i>Dalanyag</i>	Mókusok, ki a házból Farkas a veremben Ipiapacs Kecske-becske Sánta róka
<i>Népi gyermekjátékok</i>	Ugrójáték Fogócskák Bújócskák
<i>Mozgás-tánc</i>	Kézfogás keresztbe Köralakítás jelre Kör megtartása
<i>Zenehallgatás</i>	Tanult dalok különböző hangszerekről Tanult dalok többszólamú feldolgozása
<i>Dallami és ritmikai játékok</i>	Bővítések Kígyó, Lánc, Variálás: dallami, ritmikai Cserék
<i>Improvizálás</i>	Ritmusrögtönzés Pótlás, kígyó, staféta, csere-bere

JANUÁR

<i>Légző és hangképző gyakorlatok</i>	Nyelvtörők azonos hangmagasságon Szekvencia Csupa azonos mgh-val, msh-val éneklés
<i>Dalanyag</i>	Elvesztettem Ninive
<i>Népi gyermekjátékok</i>	Párválasztó körjátékok
<i>Mozgás-tánc</i>	Kör Lengető, keresztlépés, cifra
<i>Zenehallgatás</i>	Ismeretlen művek hangzásának rajzos lejegyzése Programzenék: tél Népzenei felvételek
<i>Dallami és ritmikai játékok</i>	Hanglánc, hangörvény Tempógyakorlatok Gyorsítás-lassítás
<i>Improvizálás</i>	Dallamrögtönzés Ritkítás-szaporítás, bővítés, csere-bere, tükörkép

A PROGRAM ESZKÖZSZÜKSÉGLETE:

- Légző és hangképző gyakorlatokhoz:* lufik, tükör, kicsi tükrök, karmesteri pálca
- Játékokhoz kellékek:* szőnyeg, karikák, kalap, bot, zsebkendő, fejkendő, kosár, gyümölcsök, bábok, szalagok, pálcikák
- Dallami és ritmikai játékokhoz:* kupakok, dobókockák, pálcikák, ritmus- és betűkottás lapok, társasjáték ritmusokkal, Kérdezz-felelek játék dallamokhoz, Manó Muzsika multimédiás program, számítógép
- Zenehallgatáshoz:* Cd-s magnó, Világunk hangjai című kazetta, Kaláka: Regélő című kazetta, Halász Judit cd-k, Programzenék: Vivaldi: Négy évszak, Prokofjev: Péter és a farkas, Muszorgszkij: Egy kiállítás képei, Mozart: Varázsfuvola, Karácsonyi énekek cd-k, Hungarian Folk Music kazetta, Kules a muzsikához sorozat

5. *Mozgásboz, improvizációboz:* síp, karikák, kereplő, tikfa, száncsgö, Orff-ritmushangszerek, xilofonok, Weöres Sándor és Zek Zoltán kötetek
6. *A népi gyermekjátékokboz:* a játékgyűjtemények pontos címe az irodalomjegyzékben
7. *Feladatlapok, jutalmak:* Dörmögő Dömötör, Tarkabarka, Boa és Szivárvány című újságokból

• FOGLALKOZÁSI MINTATERV

Téma: ŐSZ Időpont: 2004. október

FOGLALKOZÁST VEZETŐ TEVEKENYSÉGE	TANULÓK TEVEKENYSÉGE	ESZKÖZÖK	IDŐ
1. <i>Előkészítés, ráhangolódás:</i>	A gyerekek összetolt asztalok mellett körben ülnek.	Feladatlap A3-as méretben, számkártyák,	2 perc
Hány db van a képen egy-egy fajta gyümölcsből?	Elosztják egymás között, ki melyiket számolja meg, majd kiválasztják a megfelelő számkártyát.		
Melyikből volt a legtöbb, a legkevesebb?	A körtéből 9, a cseresznyéből 4. Az almából 8, a szilvából 6 volt a képen.		
A különböző gyümölcsökhöz különböző hangszíneket válasszunk! Űss annyit, amennyit találtál belőle!	Körte= tapsolás Alma= fémháromszög Szilva= tikfa Cseresznye= ceruzával kopogás	Tikfa, fémháromszög	2 perc
Melyiket hallottad legtovább, legrövidebb ideig?	A tapsot a legtovább, a ceruzával kopogást a legrövidebb ideig.		
Melyik a kakukktojás, miért?	A cseresznye, mert nem őszi gyümölcs.		2 perc
<i>Barkochba:</i> Gondoltam egy őszi gyümölcsre. (SZŐLŐ) Kérdezz énekelve!	Milyen az alakja? (sz f m r d d)		
2. <i>Célkitűzés:</i> Szőlővel kapcsolatos dalokat fogunk énekelni és új játékot is tanulunk.			
3. <i>Hangképzés:</i> Ki bírja tovább egy levegővel?	Tanulók körben állnak kis terpeszben. Belégzés orron át, kilégzés közben „sz” hang. „Szóló szőlő” ismételtetése egy levegővel.		6 perc
Próbáld pontosan átvenni a hangmagasságot!	Szekvencia felfelé g ³ -ról c ³ -ig, majd lefelé c ³ -ig.		
4. <i>Szőlőről szóló ismert dalok ismételése</i> Ettem szőlőt A tokaji	Tanulók leülnek a szőnyegre „jógaulásban”. Éneklés megadott hangról, megfelelő, egyseges tempóban.	Szőnyeg	5 perc
Játék a dalokkal: szócsere, osztinatók	Szőlő szó kicserélése szilvára, tokaji szó kicserélése badacsonyira. 2 ütemnyi terjedelmű osztinató hangoztatása közben.	Ostinató kártya	
5. <i>Ritmusjáték</i> Előző dalok első 4 ütemének ritmusát szólaltassuk meg egyszerre!	Ettem szőlőt: tikfával A tokaji t: kisdobbal	Szőnyeg Tikfák Kisdobok	3 perc
Hol egyezett meg a két csoport ritmusa?	Csak az első ütemben. (elején)		

<p>6. <i>Dallamjáték:</i> Új dalt tanulunk játékos, csoportos formában. A dalban 3 féle magasságú hang szerepel, beszéljük meg, milyen színeket használunk! Mindegyik csoporthoz odamegyek, és amit lalázok, rakjátok ki kupakkal!</p>	<p>4 csoportra oszlanak a gyerekek a terem 4 sarkában ülnek a csoportok</p> <p>legmagasabb: zöld kupak középső: citromsárga legmélyebb: narancssárga Hallás után kirakják a lapra, majd körberajzolják a kupakokat.</p>	<p>Színes kupakok 4 db A4-es lap 1 filc csoportonként</p>	<p>10 perc</p>
<p>Rakjuk egymás mellé a csoportok által készített lapokat! Melyek egyformák? Ez az új játékunk dallama! Szövegének ismertetése. LIPEM-LOPOM A SZŐLŐT... Mely szavakat nem ismeritek?</p>	<p>A négy lapon szereplő dallamkorongok lalázása. Az első és a harmadik.</p>	<p>Szőnyeg Kalap, pipa</p>	<p>10 perc</p>
<p>7. <i>Játék ismertetése, gyakorlás játéka közben</i></p>	<p>Tanulók körben, középen a csősz... , zálogadás, majd a végén kiváltás</p>	<p>Zálog</p>	
<p>8. <i>Zenehallgatás-mozgás</i> Mozogjatok szabadon az egész teret kitöltve a zene hallgatása közben! Újjetek le! Milyen volt a hangulata? Mi jutott eszedbe róla, ami az ősszel kapcsolatos?</p>	<p>Teremben körben szabad mozgás zenére.</p> <p>Vidám, harsány</p> <p>Szüret Pihenés közben beszélgetés</p>	<p>Cd-s magnó Vivaldi: Négy évszak (Ősz) részlet</p>	<p>8 perc</p>
<p><i>Szüreti képsor:</i> Hogyan történik?</p>	<p>Élménybeszámoló és a szüreti munkák sorrendjének megbeszélése</p>	<p>Asztal köré ülnek, képsor a padon</p>	
<p>Hallgassuk meg újra! Játsszuk el közben, hogy leszüreteljük a teremben termett szőlőt közösen!</p>	<p>Mozdulatutánczás, egymásra figyelés, segítés</p>	<p>Cd-s magnó, zeneműrészlet</p>	
<p>9. <i>Jutalom:</i> színező verssel: AZ ŐSZ MINT CSŐSZ Az kapja meg, aki egyedül is eléneklí a ma tanult dalt! Aki a következő foglalkozásra megtanulja a verset, az 3-at kívánhat a csoporttól és tőlem! <i>Levezetés:</i> A mai dal eljátszása</p>	<p>Egyedül éneklés</p>	<p>Sóvári Éva: Bújóska című verse a Dörmögő Dörmötör újságból</p>	

Az előbbieken bemutatott foglalkozás a következő alapképességeket fejlesztette

- DISZPOZÍCIÓS (adottságokhoz kötött) képességek közül:

Formaészlelés: gyümölcsös feladatlappal

Térészlelés: mozgás teremben

Beszédészlelés utasításértéskor

Auditív észlelés különböző hangszínek hosszúsága, hangok magassága alázás, zenehallgatás közben

Figyelem koncentráció, tartóssága, megosztottsága: utasítások, játékszabályok, dallamjátékok, zeneműrészlet hallgatása közben

Képzélet: zeneműrészlet első meghallgatása közben ill. a szüret eljátszása alatt

Emlékezés: bevésés új dal játékokor, megőrzés az óra végén közbeiktatott tevékenység után, felidézés a régebben tanult dalok ismétlésekor

- **GONDOLKODÁSI** képességek

Gondolkodási műveletek: analízis a motívumokra bontáskor, szintézis a négy csoport munkájának összerakásakor, absztrahálás a kupakkal való tevékenység során, összehasonlítás művelete a motívumokkal, összefüggés felfogása a megszámlolt gyümölcsök és a hozzájuk tartozó hangszínek hosszúságának megfigyelésekor

Irányított feladatmegoldó logikai algoritmikus kép: utasítások követeésekor, következtetés barokobánál

Nem irányított (asszociatív) kép: zenehallgatáskor

- **NYELVI KOMMUNIKÁCIÓS** képességek:

Beszédképesség: kapcsolatfelvételtkor, véleménynyilvánításnál

Beszédértés kép: utasításértéskor

Nyelvi normatív és kommunikációs kép: helyesejtés, légzéstechnika

- **NEM NYELVI KOMMUNIKÁCIÓS** képességek:

Térközszabályozás, testtartás, gesztikuláció, mimika, tekintet, hanghordozás a játékdal során, a zálogkiváltás során, a zenehallgatás során

- **SZOCIÁLIS** képességek:

Szerepészlelés, nem nyelvi közlések felfogása, személyközi viszonyok észlelése az improvizáció alkalmával

Szociális alkalmazkodás: kooperáció, engedelmesség a csoportban, Figyelmesség az eszközök, terem pakolásánál

Fegyelmezetség a játék, a feladatok során

Egymás segítése a csoportmunkában

Önmotiválás: a foglalkozás alatt folyamatosan

- **TAPASZTALATOK**

A foglalkozásokról egyrészt közvetlenül az órák után azonnal feljegyzést készítettem, másrészt havonta beszámolót kellett írnom a PHARE-PROGRAM koordinátora számára.

Tapasztalataim hónapról hónapra pozitívabbak lettek. A gyerekek egyre jobban érezték magukat. Hétközben is kérdezték, mikor lesz a következő „játékkóra” (ők így hívták). Elfogadták egymást, bár három osztályból tevődtek össze. Velem is hamar megtalálták a közös hangot.

Öt hónap után kíváncsi voltam munkám hatékonyságára, hogy mennyit fejlődtek a gyerekek, ezért végeztem kontrollmérést.

• KONTROLLMÉRÉS

DIFER 2004. január

Mérés eredményei készségenként

SZOCIALITÁS

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	78% pont	14% pont	85% pont
CSOPORT	81, 75% pont	28% pont	7 tanuló

BESZÉDHANGHALLÁS

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	94% pont	10% pont	92% pont
CSOPORT	91, 8% pont	14% pont	8 tanuló

TAPASZTALATI KÖVETKEZTETÉS

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	76% pont	19% pont	85% pont
CSOPORT	81, 4% pont	19% pont	5 tanuló

TAPASZTALATI ÖSSZEFÜGGÉS – MEGÉRTÉS

	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	77% pont	16% pont	85% pont
CSOPORT	73, 6% pont	50% pont	1 tanuló

RELÁCIÓSZÓKINC

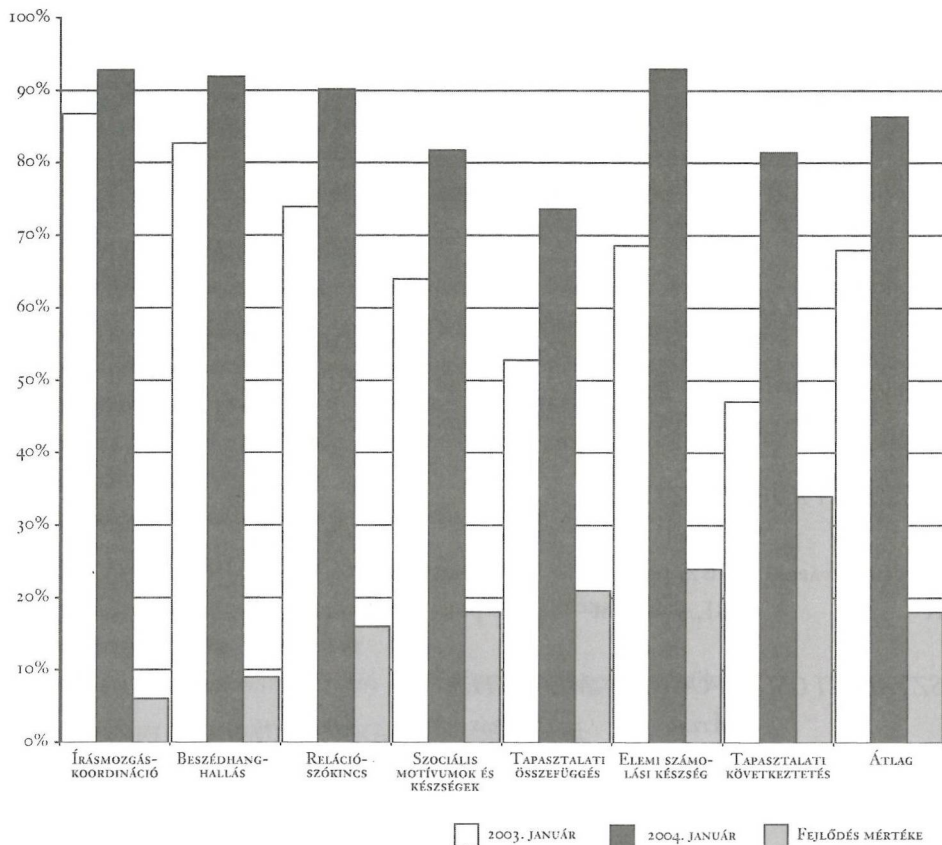
	ÁTLAG	SZÓRÁS	OPTIMUM
REFERENCIA (NAGYVÁROS)	89% pont	11% pont	90% pont
CSOPORT	90, 2% pont	17% pont	7 tanuló

• MÉRÉSEK ÖSSZEHOSONLÍTÁSA

A CSOPORT EREDMÉNYEI KÉSZSÉGENKÉNT

TERÜLETEK	2003 JANUÁR	2004 JANUÁR	FEJLŐDÉS MÉRTÉKE
Írásmozgás-koordináció	86.75%	92.83%	6%
Beszédhanghallás	82.67%	91.83%	9%
Relációs szókincc	73.92%	90.17%	16%
Szociális motívumok és készségek	64.00%	81.75%	18%
Tapasztalati összefüggés	52.75%	73.58%	21%
Elemi számolási készség	68.58%	92.92%	24%
Tapasztalati következtetés	47.08%	81.42%	34%
Átlag	67.96%	86.36%	18%

TERÜLETENKÉNT A FEJLŐDÉS MÉRTÉKÉNEK SORRENDJÉBEN

Jól látható, hogy a csoportátlag csak 2 területen marad el a referenciaátlagtól. Másrészt a csoportátlag több területen is az optimum szint felett helyezkedik el, valamint a szórás sokkal kisebb minden területen a csoporton belül.

EGYÉNI KÉSZSÉGSZINTEK TERÜLETENKÉNT

2003. JAN.	SZOC.MOT.	IRASKOORD.	TAP.OSSZEF.	BESZEDHANG	TAP.KOV.	RELACIO	ELEMI SZAM.	ÁTLAG
B.J.	64	95	68	86	37	62	44	65,1
CS.D.	46	91	0	86	31	50	48	50,3
CS.N.	54	91	43	70	50	95	41	63,4
D.ROBI	70	87	56	73	56	66	87	70,7
D.ROLI	54	70	56	85	43	87	79	67,7
GY.K.	56	79	31	55	43	50	46	51,4
H.J.	59	70	75	86	62	70	72	70,6
H.M.	75	79	62	78	25	79	56	64,9
H.P.	77	100	31	93	62	83	89	76,4
O.K.	73	100	93	100	56	79	79	82,9
S.I.	70	79	50	80	50	83	82	70,6
V.P.	70	100	68	100	50	83	100	81,6
Átlag	64,00	86,75	52,75	82,67	47,08	73,92	68,58	67,96

2004. JAN.	SZOC.MOT.	IRASKOORD.	TAP.OSSZEF.	BESZEDHANG	TAP.KOV.	RELACIO	ELEMI SZAM.	ÁTLAG
B.J.	85	100	75	86	75	87	87	85,0
CS.D.	88	91	50	93	81	83	87	81,9
CS.N.	79	100	68	100	81	91	91	87,1
D.ROBI	65	100	75	86	81	87	94	84,0
D.ROLI	65	79	68	93	81	100	91	82,4
GY.K.	89	79	68	93	87	83	91	84,3
H.J.	74	83	81	86	87	91	93	85,0
H.M.	78	87	81	86	68	87	93	82,9
H.P.	92	100	68	93	87	91	98	89,9
O.K.	86	100	100	100	87	91	96	94,3
S.I.	87	95	68	93	87	91	94	87,9
V.P.	93	100	81	93	75	100	100	91,7
Átlag	81,75	92,83	73,58	91,83	81,42	90,17	92,92	86,36

Előkészítő

Kezdő

Haladó

Befejező

Optimum

Legszembetűnőbb, hogy míg a fejlesztés előtt még akadtak előkészítő és kezdő szinten álló „tanulók”, addig a fejlesztés után viszonylag egységes képet mutatnak a készségi szintek. Még fellelhető egyes tanulóknál a készségek haladó szintje, de ez is ígéretesnek bizonyul. Másrészt a tanulók teljesítménye közötti szóródás mértéke is sokkal kisebb, mint a fejlesztés előtt, vagyis az általam tervezett feladatokkal, tevékenységekkel a végtelékig különböző hátrányok erőteljesen kompenzálhatók.

Az is tény, hogy a legkisebb fejlődést az írásmozgás-koordináció és beszédhanghallás terén mutattak, hiszen már egy évvel ezelőtt is a késleltetett, jól előkészített helyi olvasás-, írástanítási módszerünk hatására többnyire befejező szinten álltak a gyerekek. Legnagyobb fejlődést a tapasztalati következtetés és az elemi számolási készség területén értek el a tanulók, de az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ez nem elsősorban az én fejlesztőprogramomnak köszönhető, hanem az iskola oktató-nevelő munkának. Ebben az eredményben benne van a gyerekek tenni akarása, motivációja, a tanító nének és más fejlesztőpedagógusok munkája is.

• ÖSSZEGEZVE

A zenei nevelés transzferhatása tényleg beigazolódott. Egyaránt fejlődött kognitív, affektív és motoros képességük is. Barkóczy Ilona és Pléh Csaba vizsgálatainak eredményével szinkronban vannak az általam tapasztaltak. Aminek a legjobban örülök, hogy a szociális készségeik is fejlődtek, ami ilyen háttérrel, kulturális hagyománnyal, szociális hátránnyal, másodlagos tünetként kialakuló magatartászavaros tanulóknál nem kis teljesítmény.

Minden alapvető készség és képesség optimális elsajátítása az egyszerűbbek esetén legalább 2–4 évet, a bonyolultabbaké 5–10 évet vesz igénybe. (lásd függelékben) Ennek következményként:

- Olyan iskolára lenne szükség, amely annyi időt fordít az alapkészségek elsajátítására, amennyi szükséges.

- A fejlesztés abbahagyása helyett az optimális elsajátításra kellene törekedni, vagyis helyi tanterveinket, programjainkat így kellene tervezni.
- Az egyéni különbségeket tudomásul kell venni és követni kell, vagyis az iskoláknak, pedagógusoknak alkalmazkodni kell a tanulók közti különbségekhez.
- Pedagógusi kompetencia, hogy megtalálja azokat a szervezeti kereteket, módszereket, stratégiákat, melyekkel hatékony fejlesztést tud elérni. Ehhez a munkához:
  - Elhivatottság
  - Felelősségtudat
  - Lelkiismeretesség
  - Megfelelő módszertani kultúra
  - Rugalmas gondolkodás
  - Kitartás szükségeltetik
  - és végtelen türelem, alázat a „problémás” tanulók iránt.

Egy Kodály-idézzel zárom dolgozatomat, amiben én is hiszek:

„Az ének felszabadít, bátorít, gátlásoktól, féltékenységtől kigyógyít. Koncentrál, testi-lelki diszpozíciót javít, munkára kedvet csinál. Alkalmassá tesz, figyelemre, fegyelemre szoktat. Egész embert mozgat, nemcsak egy részét.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AZ ALAPKÉSZSÉGEK FEJLŐDÉSE 4-8 ÉVES KORBAN. Bp.: OKÉV-KÁOKSZI, 2002.
- ÁGOSTON-NAGY-OROSZ: MÉRÉSES MÓDSZEREK A PEDAGÓGIÁBAN. Bp.:TKVK, 1974.
- BAGDY EMŐKE-TELKES JÓZSEF: SZEMÉLYISÉGFEJLESZTŐ MÓDSZEREK AZ ISKOLÁBAN. Bp.:NEMZETI TANKVK, 2002. p. 196-210.
- BARKÓCZI ILONA-PLÉH CSABA: KODÁLY ZENEI NEVLÉSI MÓDSZERÉNEK PSZICHOLÓGIAI HATÁSVIZSGÁLATA. KECSKEMÉT: KODÁLY ZOLTÁN ZENEPEDAGÓGIAI INTÉZET, 1977. p. 7-23.
- BÁTHORY ZOLTÁN: A PEDAGÓGIAI ÉRTÉKELÉS ÉS KÖZOKTATÁS SZABÁLYOZÁSI MECHANIZMUSAI. VESZPRÉM.: VESZPRÉM MEGYEI PEDAGÓGIAI INTÉZET, 1987.
- BÚJJ, BÚJJ, ZÖLD ÁG.SZERK: KOVÁCS ÁGNES Bp.: MÓRA K., 1976. p. 52-59., 81-87.
- DELI ISTVÁN: DIDAKTIKA. KAPOSVÁR.: CSVMTKF, 1998.
- DIMÉNY JUDIT: HANG-JÁTÉK. Bp.: ZENEMŰKIADÓ, 1981. p. 40-76.
- DIFER- DIAGNOSZTIKUS FEJLŐDÉSVIZSGÁLÓ RENDSZER. SZERK.: FAZEKASNÉ FENYVESI MARGIT, JÓZSA KRISZTIÁN, NAGY JÓZSEF, VIDÁKOVICH TIBOR Bp.: OKÉV-KÁOKSZI, 2002.
- ÉNEK-ZENE SZAKKÖRI FÜZETEK. 2. KÖTET. MAGYAR NÉPI GYERMEKJÁTÉKOK. SZERK.: KESZLER MÁRIA Bp.: TANKVK., 1980. p. 9-65.
- FAZEKASNÉ FENYVESI MARGIT: FIGYELJ, FÜLELJ, JÁTSSZUNK A HANGOKKAL! Bp.: REFORMÁTUS PEDAGÓGIAI INTÉZET, 2000. p. 17-29.
- FORRAI KATALIN: ÉNEK AZ ÓVODÁBAN. Bp. : ZENEMŰKIADÓ, 1975. p. 151-296.
- GYOPÁROS I. ZSUSZA: NÉPHAGYOMÁNYAINK ÓVODÁSOKNAK ÉS KISISKOLÁSOKNAK. SZOMBATHELY: (s. n .) p. 3-17.
- HUGHES, LANGSTON: ISMERKEDJÜNK A RITMUSSAL. Bp.: ZENEMŰKIADÓ, 1971. p. 33-46.
- JÁNOSI SÁNDOR: JÓ JÁTÉK A HANG, A CSEND. Bp.: MÓRA K., 1977. p. 8-25.
- JÁTÉK ÉS TÁNC AZ ISKOLÁBAN I-IV. OSZT. JÁTÉKOK, JÁTÉKFÜZÉSEK. SZERK.: NEUWIRTH ANNAMÁRIA Bp.: MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET NÉPTÁNCOSOK SZAKMAI HÁZA, 1992. p. 17-27., 74-83.

- KIS JENŐNÉ DR. KENESEI ÉVA: ALTERNATÍV LEHETŐSÉGEK A ZENEPEDAGÓGIÁBAN. Bp.: TÁROGATÓ, 1994. p. 52-97.
- KIVIRÁGZOTT A DIÓFA. SZERK.: KOVÁCS ÁGNES Bp. MÓRA K., 1977. p.88-101., 117-128.
- KOKAS KLÁRA: A ZENE FELEMELI KEZEIMET. Bp.: AKADÉMIA K., 1992. p. 7-12.
- KOKAS KLÁRA: KÉPESSÉGFEJLESZTÉS ZENEI NEVELÉSEL. Bp.: ZENEMŰKIADÓ, 1972. p. 11-50.
- LACZÓ ZOLTÁN: ZENEHALLGATÁS AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA ALSÓ TAGOZATÁBAN. Bp.: TANKVK, 1983. p. 6-7.
- LÁZÁR KATALIN: MIT JÁTSZOTOK, MÁTKÁK. A NÉPI JÁTÉKOK RENDSZERE ÉS TANÍTÁSA. KAPOSVÁR: KE CSVM PFK, 2002. p. 9- 41.
- PÉTER JÓZSEF: ZENEI NEVELÉS AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN. Bp.: TANKVK, 1973. p. 49-59.
- SZABÓ HELGA: ÉNEKES IMPROVIZÁCIÓ AZ ISKOLÁBAN. I. KÖTET. Bp.: ZENEMŰKIADÓ, 1976. p. 23-28.
- SZEMELVÉNYGYŰJTEMÉNY AZ ÉNEK-ZENE TANTÁRGYPEDAGÓGIÁHOZ. SZERK.: KIS JENŐNÉ. KAPOSVÁR: CSVMTKF, 1992. p. 46-59., 69-78., 92-99., 114-119.
- VARGHA BALÁZS-DIMÉNY JUDIT- LOPARITS ÉVA: NYELV, ZENE, MATEMATIKA. Bp.: MINERVA, 1980. p. 7-26.
- VIDÁKOVICH TIBOR: DIAGNOSZTIKUS PEDAGÓGIAI ÉRTÉKELÉS. (KÖZOKTATÁSI KUTATÁSOK-SOROZAT) Bp.: AKADÉMIAI KIADÓ, 1990.

GONDOLATOK A FEJLESZTÉS RŐL

Rostás Rita írása a fejlesztés szükségességéről és lehetőségeiről szól. A szerző nagyszerűen mutatja be a fejlesztés körül kialakult helyzetet, és elsősorban azoknak szól, akiknek semmilyen előképzettségük, illetve gyakorlati tapasztalatuk nincsen a témában.

A cikk egy szubjektív összefoglaló, mely számos példán keresztül egyrészt ötleteket ad, másrészt lehetőséget nyújt az olvasónak arra, hogy felismerje, ő is képes ilyet, vagy ehhez hasonlót csinálni, esetleg alkalmazott is hasonló módszereket az óráin. A cikk bővebben a *FEJLESZTŐ PEDAGÓGIA 2004/4-5 SZÁMÁNAK A 10-13. OLDALÁN* található.

AZ IDŐSEBBEKNEK ISMERŐS, A FIATALABBAKNAK IS

MONDHA T MEG ÚJAT Majzik Lászlóné Nevelési eredményvizsgálat című írása, amely az 1989-ben a kandidátusi fokozat elnyeréséhez készült beszámolójának egy részlete. Egyszerű módszerekkel és eszközökkel, technikákkal hasznosítható vizsgálatokhoz kaptunk hasznos tanácsokat az elmúlt években már csak emlékezetünkben élő szerzőtől.

PEDAGÓGIAI SZEMLE, 2004. OKTÓBER 63-75. P.